

PUT THE NAME OF YOUR COMPANY HERE

مروری بر تجارب جهانی و ملی

و

معرفی طرح توسعه منظومه روستایی

صدیقه حسینی حاصل
معاونت عمران روستایی
دفتر برنامه ریزی و هماهنگی طرحها
آبان ماه ۱۳۹۷

PUT THE NAME OF YOUR COMPANY HERE

- تجریات جهانی
- تجریات داخلی
- تجریات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

- تعریف، مبانی و اهداف طرح توسعه منظومه روستایی
- شرح خدمات طرح توسعه منظومه روستایی

تجربیات جهانی

- سیاست توسعه روستایی اتحادیه اروپا – برنامه لیدر (۱۹۹۱)
- چشم انداز روستایی چین – تأکید بر توسعه کشاورزی
- برنامه توسعه روستایی یونان (RDP)
- طرح جدید توسعه روستایی فدرال آلمان
- چشم انداز توسعه روستایی اتریش
- چشم انداز توسعه روستایی اندونزی
- چشم انداز توسعه روستایی مالزی
- چشم انداز راهبردی توسعه روستایی گرجستان
- چشم انداز توسعه روستایی هند
- چشم انداز مناطق روستایی ترکیه

سیاست توسعه روستایی اتحادیه اروپا

برنامه لیدر (۱۹۹۱)

بهبود پتانسیل توسعه نواحی روستایی با جذب و

بکارگیری مهارتها و ابتکارات محلی

ویژگیهای برنامه لیدر (راهبرد اتحادیه اروپا برای توسعه روستایی)

اصول پیاده سازی

- ظرفیت سازی
- گردآوری بازیگران محلی
- تحلیل قلمروی سرمایه های سرزمینی
- شناسایی فعالیتها یا ابتکارات موجود
- ایجاد رابطه و همکاری

ویژگیهای کلیدی

- استراتژی توسعه محلی (ناحیه مبنا)
- رویکرد جزء به کل
- گروههای اقدام محلی (LIG)
- برانگیزنده ابتکار
- اقدامات یکپارچه و چند بخشی
- شبکه بندی
- همکاری

هدف

این طرح به عنوان بخشی از همبستگی سیاسی اتحادیه اروپا برای راهنمائیهای عمومی کشاورزی کمیسیون اروپاست. مرحله اول (۱۹۹۱-۱۹۹۶) مرحله دوم (۱۹۹۵-۱۹۹۹) این طرح فرصتهای جدیدی شامل: گردشگری روستایی، افزایش تقاضا برای محصولات محلی، تقاضا برای بهبود کیفیت زندگی، بازنشستگی و رشد جمعیت در نظر گرفته شده است.

چشم انداز روستایی چین

تأکید بر توسعه کشاورزی

چشم انداز روستایی چین

اصول توسعه کشاورزی

- توسعه فراگیر و متعادل روستایی
- تأمین امنیت غذایی پایدار
- الحاق به سازمان تجارت جهانی و آزادسازی تدریجی تجارت کشاورزی
- افزایش درآمد و سطح زندگی کشاورزان
- تأکید به ملاحظات زیست محیطی

مسائل

- کاهش سطح منابع آب زیرزمینی (سالانه ۳ متر افت)، مسئله امنیت غذایی (۱۱٪ زمین، ۲۵٪ جمعیت)
- اختلاف توسعه و درآمد بین مناطق شهری و روستایی
- کوچک بودن متوسط اراضی زراعی
- و...

هدف اصلی

توسعه کشاورزی چین

برنامه توسعه روستایی یونان (RDP)

ارتقاء زیستی و رقابت پذیری کشاورزی، حفاظت و ارتقای اکوسیستمها، و توسعه روستایی
(۲۰۱۴-۲۰۲۰)

برنامه توسعه روستایی یونان (RDP)

اصول توسعه کشاورزی

- ارتقای زیستی و رقابت پذیری کشاورزی؛
- حفاظت و ارتقای اکوسیستمها؛
- افزایش سطح توسعه در نواحی روستایی.

اولویتهای توسعه روستایی

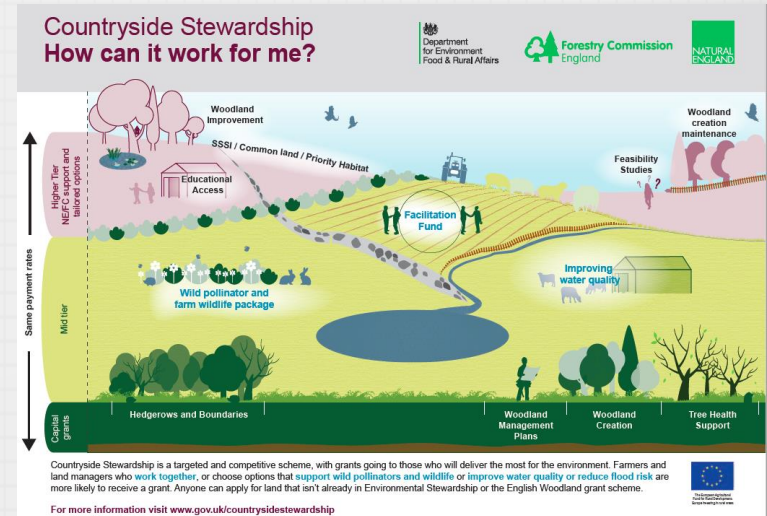
- انتقال دانش و ابتکار در کشاورزی، جنگلداری و نواحی روستایی،
- رقابت پذیری بخش کشاورزی و جنگلداری پایدار،
- سازمان دهی زنجیره غذایی (فراوری و بازاریابی محصولات کشاورزی، بهزیستی و مدیریت ریسک در کشاورزی)؛
- بازسازی، حفاظت و ارتقای اکوسیستمهای مرتبط با کشاورزی و جنگلداری؛
- کارائی منابع و آب و هوا؛
- شمول اجتماعی و توسعه محلی در نواحی روستایی.

هدف اصلی

- حمایت از سرمایه گذاری برای بازسازی و مدرنیزه سازی؛
- حمایت مالی برای فعالیتهای ابتکاری و علمی؛ و
- حمایت از توسعه محلی از طریق گروه های اقدام محلی لیدر.

طرح جدید توسعه روستایی فدرال آلمان

حفظ مناطق روستایی جذاب، زیست پذیر و پویا
(۲۰۱۴)

طرح جدید توسعه روستایی فدرال آلمان

مؤلفه های اصلی

- پروژه های مدل و نمایش با هدف توسعه راهبردها و راهکارهای ابتکاری و آینده نگر مسائل خاص روستایی؛
- پروژه مدل رونق روستایی در مناطق محروم (کارآفرینان حوزه کشاورزی)؛
- رقابت برای پیشبرد تفکر آینده نگر و پیشرفت در مناطق روستایی سازمان یافته؛
- انتقال دانش و پژوهش برای کنترل سرمایه گذاری و بهبود برنامه های توسعه روستایی.

هدف طرح

- ایجاد و حفظ مناطق روستایی جذاب، زیست پذیر و پویا

مسائل روستایی

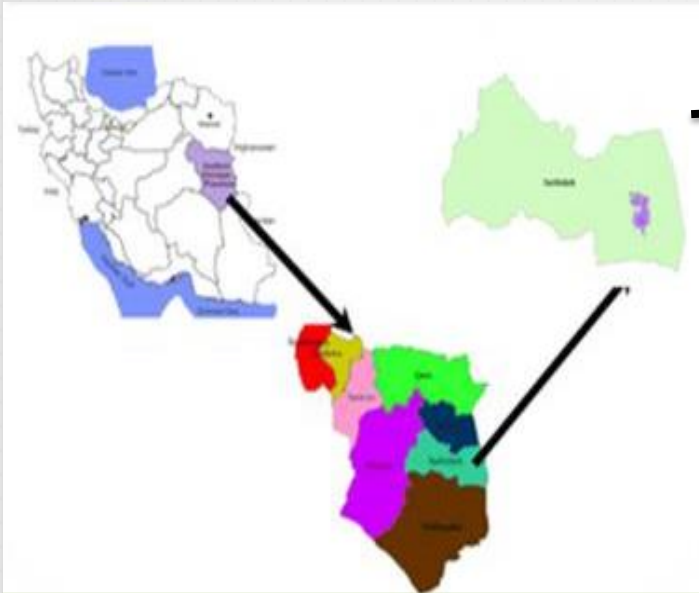
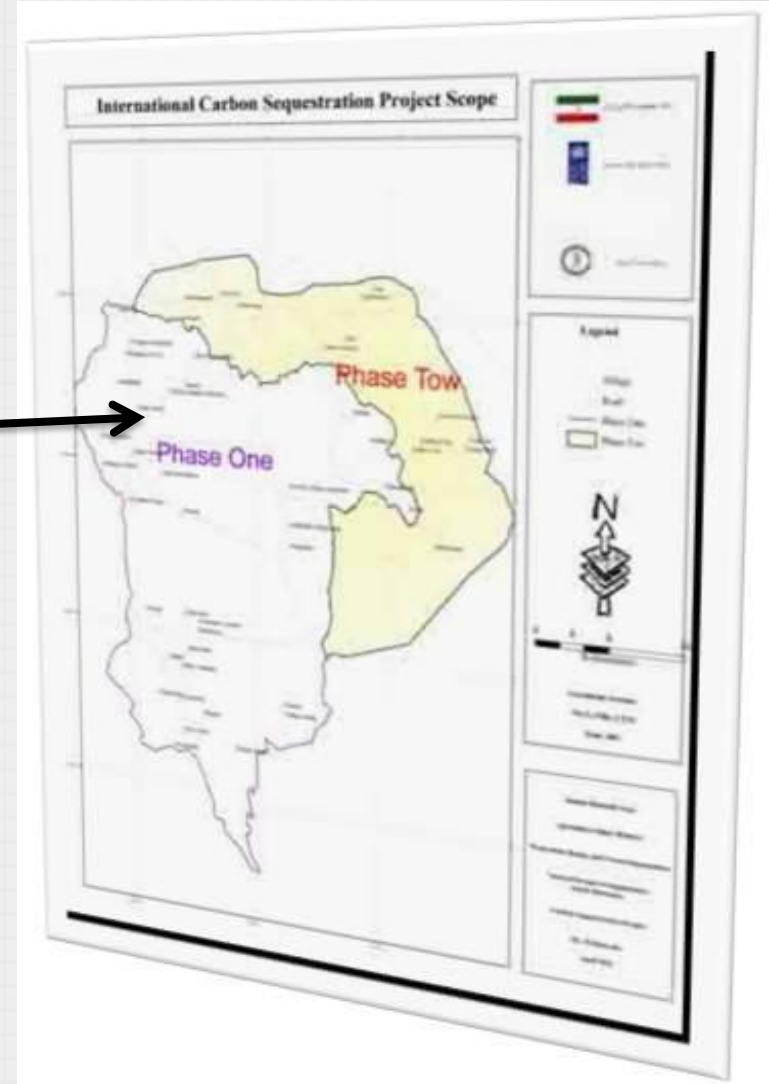
- فقدان سرمایه گذاری و درآمد پایین مشاغل روستایی؛
- مهاجرت جمعیت بویژه جوانان روستایی؛
- سالمندی روستاها؛
- دسترسی در حال نزول روستائیان به خدمات اساسی؛
- فقدان درآمدهای مالیاتی.

تجارب داخلی طرحهای مشارکت محور

- پروژه بین المللی ترسیب کربن
- طرح توسعه منطقه ای سلسله
- الگوی برنامه ریزی مشارکتی در حوزه پویایی
- طرح مدیریت آب و خاک حبله رود
- طرح جامع احیاء و توسعه منطقه ای اندیکا، لالی و مسجد سلیمان
- طرح دهکده های گردشگری
- بنیاد علوی (طرح قلعه گنج)

پروژه بین المللی ترسیب کربن

فاز اول (2003 – 2009)

فاز دوم (2010 – 2014)

مجموع اعتبار دو فاز: ۴/۲۵ میلیون دلار

منطقه اجرایی: ۲۲۵ هزار هکتار در قالب ۳۷

روستا

پروژه بین المللی ترسیب کربن

پروژه بین المللی ترسیب کربن

اهداف منطقه ای طرح

- بهبود شاخص توسعه انسانی مردم منطقه
- توانمند سازی گروه های توسعه

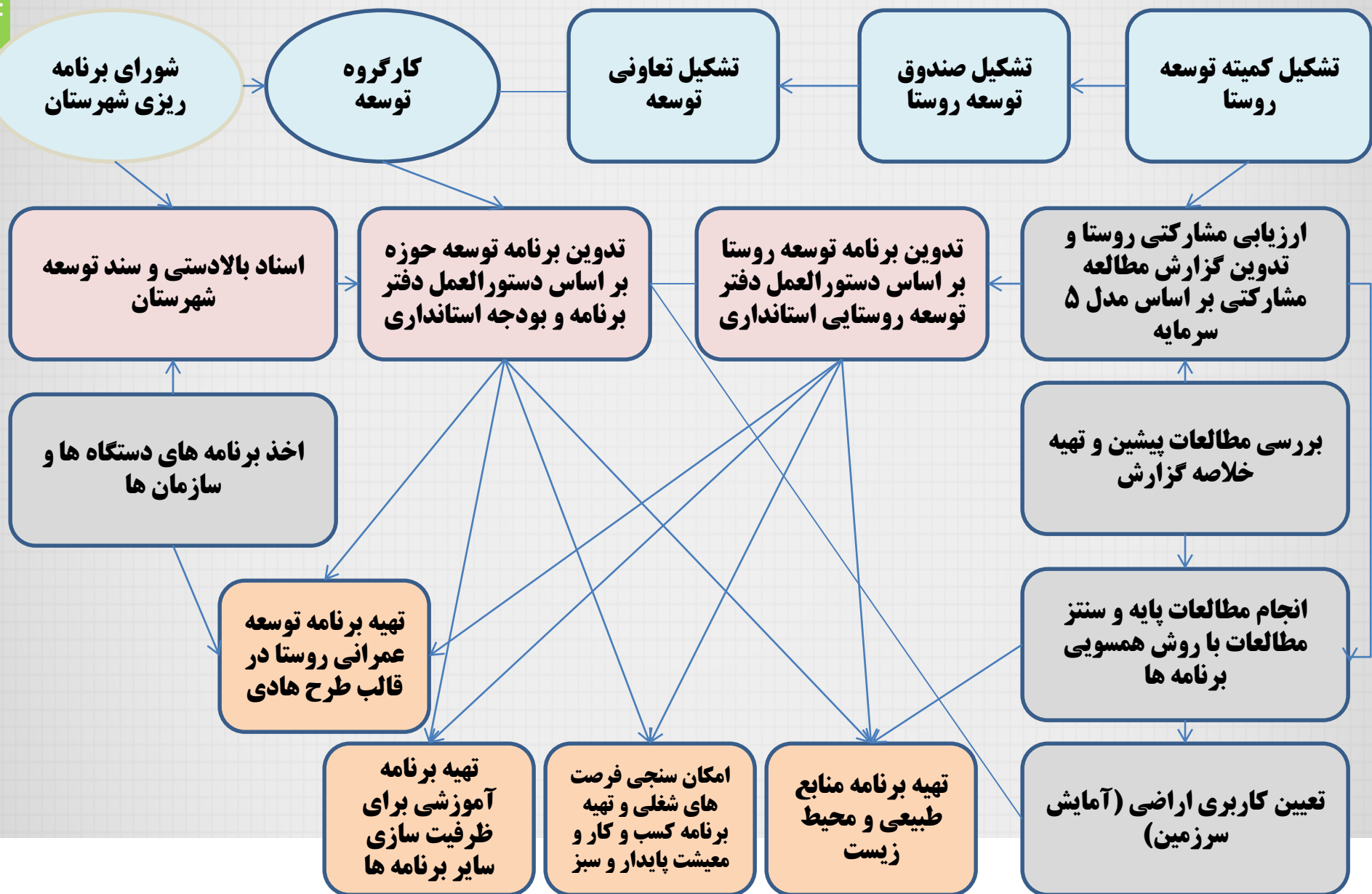
برنامه های طرح

- طراحی مشاغل و کسب و کارهای سبز و تهیه برنامه های کسب و کار روستایی
- نیازسنجی و برنامه ریزی و برگزاری دوره های آموزشی در زمینه کارآفرینی، بازاریابی و مهارت های شغلی
- تشکیل خوشه های کسب و کار و اجرای برنامه های کسب و کار

اهداف جهانی

ارائه مدل ترسیب کربن در مناطق خشک و نیمه خشک

چارچوب تدوین برنامه توسعه روستا و حوزه طرح ترسیب کربن

شورای برنامه ریزی شهرستان

کارگروه توسعه

تشکیل تعاونی توسعه

تشکیل صندوق توسعه روستا

تشکیل کمیته توسعه روستا

اسناد بالادستی و سند توسعه شهرستان

تدوین برنامه توسعه حوزه بر اساس دستورالعمل دفتر برنامه و بودجه استانداری

تدوین برنامه توسعه روستا بر اساس دستورالعمل دفتر توسعه روستایی استانداری

ارزیابی مشارکتی روستا و تدوین گزارش مطالعه مشارکتی بر اساس مدل ۵ سرمایه

اصلاح برنامه های دستگاه ها و سازمان ها

بررسی مطالعات پیشین و تهیه خلاصه گزارش

تهیه برنامه توسعه عمرانی روستا در قالب طرح هادی

انجام مطالعات پایه و سنتز مطالعات با روش همسویی برنامه ها

تهیه برنامه آموزشی برای ظرفیت سازی سایر برنامه ها

امکان سنجی فرصت های شغلی و تهیه برنامه کسب و کار و معیشت پایدار و سبز

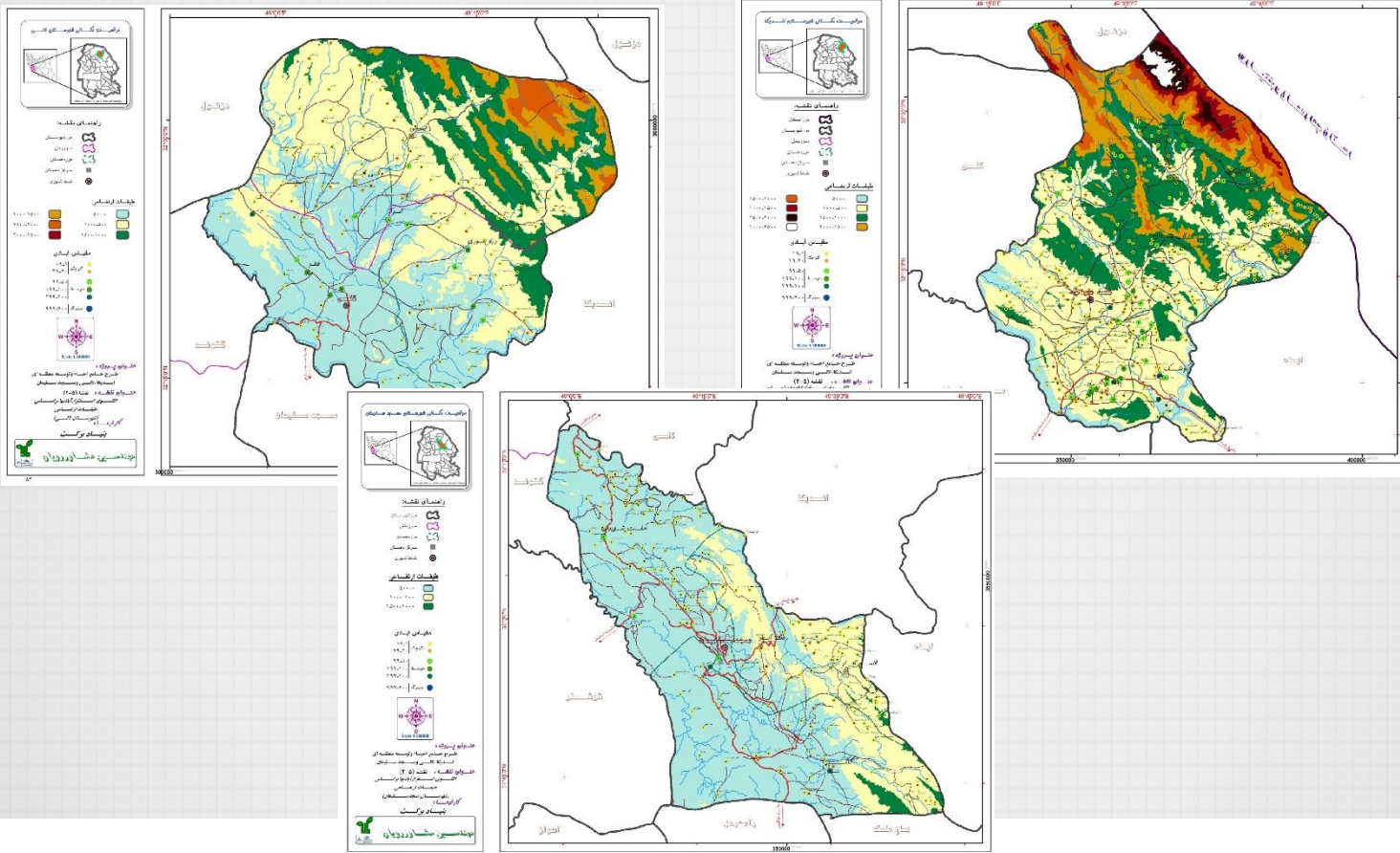
تهیه برنامه منابع طبیعی و محیط زیست

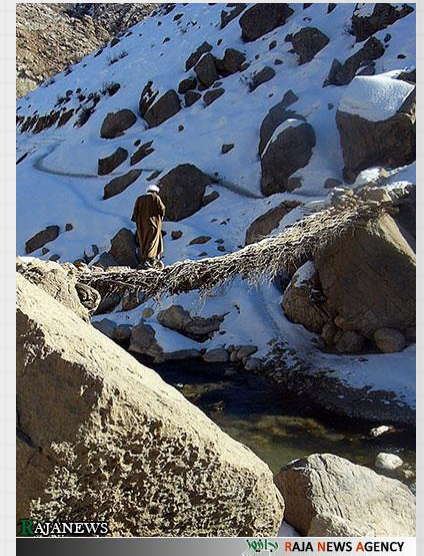
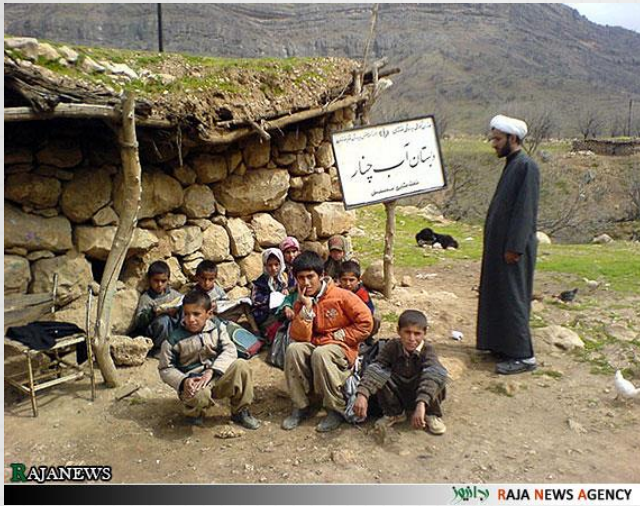
تعیین کاربری اراضی (آمایش سرزمین)

طرح جامع احیا و توسعه

منطقه اندیکا، لالی و منطقه عشایری مسجد سلیمان

در استان خوزستان (۱۳۸۷)

PUT THE NAME OF YOUR COMPANY HERE

قالب پروژه های طرح برکت

توسعه زیرساخت های اقتصادی

قالب دیگر طرح توسعه ای منطقه ای اندکدانه لالی و مسجد سلیمان از طرح برکت را توسعه زیرساخت های اقتصادی از جمله طرح های آبخیزداری، توسعه باغات و احداث واحد های دامپروری و نیز احداث زیرساخت های ۱۲ کانون اسکان عشائری تشکیل می دهند.

بودجه طرح

۸۱۸ پروژه طسوح برکت با اعتباری بالغ بر ۱۱۷۰ میلیارد ریالی معادل یکصد و هفت میلیارد تومان در شهرستان های اندکدانه لالی و مناطق روستایی مسجد سلیمان به اجرا در آمد.

اعتبارات طرح

دو سوم اعتبارات طرح برکت از محل اعتبارات موسسه سید برکت و بقیه به ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) و یک سوم آن از محل اعتبارات استانی تأمین گردیده است.

راه روستایی و عشائری، جایگاه نفت و گاز، انبار، خطوط و ...

از مجموع طرح های ارائه شده ۲۰۰ کیلومتر راه عشائری و روستایی - ۱۰ جایگاه نفت و گاز - ۵ کیلومتر ذخیره خطوط - یک هزار و ۱۲۷ جلدیله سرویس بهداشتی و آبرسانی به ۲۸ روستا و کانون عشائری اجرا شده است.

طرح های اجرا شده در قالب توسعه زیرساخت های خدماتی و زیربنایی و نیز توسعه زیرساخت های اقتصادی قابل تقسیم اند.

توسعه زیرساخت های خدماتی و زیربنایی

در بخش توسعه زیرساخت های خدماتی و زیربنایی می توان به احداث راه عشائری و روستایی، آبرسانی به روستاهای برفی روستایی احداث مدارس و مسکن، مراکز و خانه های بهداشت، طرح های محلاتی و مراکز و احداث و تجهیز پایگاههای انتظامی و نیز مساعدت و خانه های سالم ارائه کرد.

محدوده طرح

این طرح محدوده ای به وسعت پنج هزار و ۲۲۲ کیلومتر مربع شامل ۲۰۲ روستا - هشتاد هزار و ۲۹ نفر جمعیت و ۱۲ هزار و ۲۲۶ خانوار را دربر می گیرد که مساحت آن ۱۰ درصد کل مساحت استان خوزستان را شامل می شود.

زمان اجرای طرح

طرح برکت طی مدت سی ماه از دی ماه سال ۸۷ آغاز گردید.

مسجد و خانه عالم و ...

در قالب طرح برکت ۱۹۱ مسجد و اتاق عالم و نیز ۱۸ خانه عالم و ۱ باب دارالقرآن فرمطبخ روستاها و مناطق عشائری، اندکدانه لالی و مسجد سلیمان فرست احداث و تجهیز می باشند.

طرح جامع احیا و توسعه منطقه اندیکا، لالی و منطقه عشایری مسجد سلیمان در استان خوزستان

تعداد پروژه های اجرایی

در قالب طرح جامع احیاء و توسعه اندیکا، لالی و مسجد سلیمان جمعاً باید ۳۸۳ پروژه در نقاط مختلف به مرحله اجرا در آید؛

(۱۹۷ پروژه در اندیکا، ۱۳۷ پروژه در لالی و ۴۹ پروژه در مسجد سلیمان).

سازمان اجرایی طرح

تعداد پروژه های اجرایی	دستگاه اجرایی
۷	شرکت آب و فاضلاب روستایی*
۴۷	اداره کل نوسازی مدارس استان
۴۳	اداره کل امور عشایری
۴	شرکت توزیع نیروی برق*
۳	شرکت برق منطقه ای
۱۶	نیروی انتظامی
۴۸	شرکت مخابرات
۲۵	دانشگاه علوم پزشکی
۵۲	کمیته امداد امام خمینی (ره)
۴	سازمان جهاد کشاورزی
۴	سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
۲	اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری
۱۳	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
۱۸۳	سازمان تبلیغات اسلامی
۴۵۱	جمع

دستگاههای اجرایی دخیل

بنیاد برکت (مدیر کل عملیات از طرف ستاد اجرایی فرمان حضرت امام ره)؛

استانداری (مدیریت منطقه ای)؛

دستگاههای اجرایی استان (۱۴ دستگاه اجرایی به عنوان مجری پروژه های مشخص).

الگوی برنامه ریزی مشارکتی در حوزه لپویی

(۱۳۸۰)

الگوی برنامه ریزی مشارکتی در حوزه لپویی

دستاوردهای طرح

افزایش خودیاری و آموزش گروه یا گروههای صنعتی

که در تصمیم گیری و تهیه برنامه محلی منطقه خود دخالت مستقیم داده شده و کارشناسان دستگاههای اجرای بیشتر نقش آموزشی و تسهیل گری داشتند.

حمایت فنی از گروه: کارشناسان در گروهها در تهیه برنامه

نباید از پروژه های ویژه ای دفاع کنند بلکه با دلیل و ارایه داده های فنی سعی میشد سطح مهارت و دانش گروههای صنعتی جهت تهیه پروژه های پیشنهادی بالا رود.

کارشناسان در گروهها که خود کارشناس اجرای دستگاه بودند بدین وسیله در تهیه و تدوین برنامه های با مشارکت مردم محلی

مهارت عملی آموخته و از این الگو در سایر مناطق نیز بهره میبرند.

اقدامات تشکیل گروههای صنعتی

فعالیت نخست: بهره گیری از دانش بومی در مستند سازی داده های وضع موجود

در این راستا جلسه های متعدد کارشناسان دستگاههای اجرایی با اعضای گروه صنعتی تشکیل شد. این تجربه برای گروههای بومی بسیار جالب بود و آنها نیز با تحلیل های واقع بینانه مسائل را برای کارشناسان عینی تر می نمودند.

فعالیت دوم: تحلیل محدودیت ها و امکانات حوزه

در کارگاهها و جلسه های گوناگون از نمایندگان گروههای صنعتی خواسته می شد تا مشکلات و استعدادهای بخش مربوط را مطرح کنند، همچنین کارشناسان نیز با تجزیه و تحلیل، استعدادهای و تنگناهای بخش اجتماعی، اقتصادی و محیطی را برای حاضران مطرح می کردند.

فعالیت سوم: تدوین راهبردها

ابتدا طی جلسه های گوناگون، اهداف کلان و راهبردی برنامه طرح های بالادست در توسعه کشور، استان فارس و شهرستان شیراز جهت حاضرین در کارگاهها تشریح گردید و سپس با نظر خواهی از آنان و شناخت بدست آمده از منطقه، اهداف راهبردی در زمینه ی مسایل اجتماعی، اقتصادی، محیطی و زیربنایی حوزه تنظیم شد.

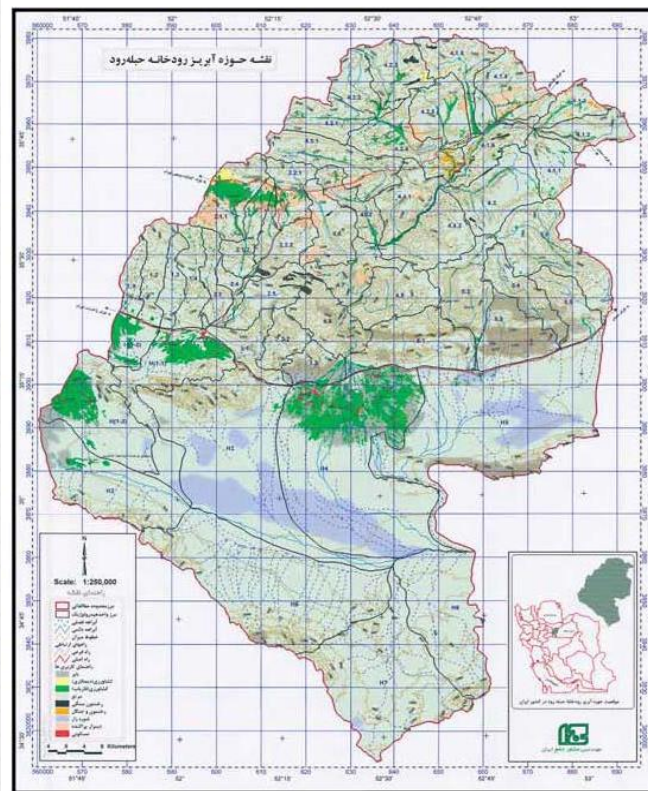
مراحل مشارکت

- اعتماد به نفس در کار جمعی(ایجاد انگیزه)
- فرآیند توانمند سازی محلی
- شناخت وضع موجود و جمع آوری داده ها جهت تهیه ی برنامه
- تشکیل گروههای صنعتی جهت تحلیل داده ها(زراعت،باغداری، دام و طیور، آموزش و ترویج، منابع طبیعی و آبخیزداری ، صنعت و معدن)
- توافق جمعی
- تعیین پروژه های اجرایی

طرح مدیریت آب و خاک حبله رود

(دولت جمهوری اسلامی ایران و برنامه عمران سازمان ملل)

۱۳۸۲-۱۳۷۷

طرح مدیریت آب و خاک حبله رود

سازمان کاری مرحله اول

- کمیته راهبردی (وزارت جهادکشاورزی و سازمان برنامه و نمایندگان وزارت نیرو، سازمان محیط زیست و UNDP و FAO)
- کمیته هماهنگی (سازمان برنامه، مدیران چهار پروژه، نمایندگان وزارت نیرو و محیط زیست)
- دفتر ملی
- کمیته ارزیابی (معاون امور تولیدی سازمان برنامه و بودجه مدیران پروژه)
- دفاتر منطقه ای (در سطوح استانی)
- کمیته هماهنگی منطقه ای (در سطوح استانی)
- جلسات هماهنگی اجرایی (در سطوح شهرستانی)

اهداف فرعی

- بهبود مطلوب سطح زندگی و معیشت مردم و ارتقا سطح رفاه جامعه ساکن در حوزه آبخیز
- تلاش در جهت تحقق مشارکت نهادینه مردم در تمام سطوح برنامه
- ظرفیت سازی و توانمند سازی جامعه روستایی در جهت سازماندهی نظامهای کارآمد تولید پایدار
- تحقق هماهنگی بین بخشی و بین سازمانهای دولتی و مردم روستایی
- ایجاد نظام مطلوب جهت پایش وارزشیابی فعالیتها در دوبعد فنی و اقتصادی - اجتماعی با مشارکت مردم
- فراهم آوردن بررسیهای پایه ای برای کمک به آماده سازی برنامه مشارکت مدارانه و یکپارچه توسعه پایدار در حوزه آبخیز حبله رود
- ایجاد نظامهای کارا و مطلوب اطلاعاتی برای پایش و ارزشیابی کار ساماندهی منابع و توسعه انسانی و اجتماعی (به منظور کاهش تخریب و نیز تجدید حیات منابع طبیعی از دست رفته)
- تهیه پروژه های نمونه برای تحقق مشارکت جامعه محلی در فرآیند توسعه اجتماعی - اقتصادی کل کشور

هدف

پروژه آبخیزداری حبله رود بر اساس آزمون دو هدف امکان تحقق مشارکت نهادینه مردم در فرآیند حفاظت آب و خاک و امکان تحقق هماهنگی بین بخشی میان سازمانهای متولی توسعه روستایی طراحی گردیده است، برای تحقق این مشارکت از روش PRA (ارزیابی مشارکتی روستایی) استفاده شده است.

ب- مطالعات پروژه بیابان زدایی

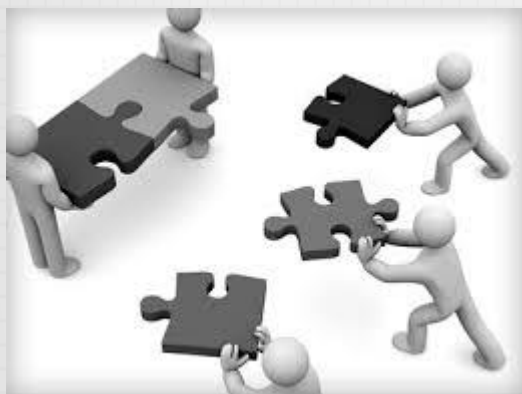
جدول شماره ۲: مطالعات انجام شده در پروژه بیابان زدایی					
ردیف	عنوان	سال اجرا	اعتبار (میلیون ریال)	درصد پیشرفت	مجری
۱	مانیتورینگ مشارکتی	۱۳۸۱	۴۴۰	۶۰	آبساران
۲	جلب مشارکت جوامع محلی	۱۳۷۹-۱۳۸۱	۵۰۰	۱۰۰	دانشگاه تهران
			۹۴۰		
جمع کل					

ج- مطالعات پروژه آبیاری کشاورزی

جدول شماره ۳: مطالعات انجام شده در پروژه توسعه کشاورزی پایدار					
ردیف	عنوان	سال اجرا	اعتبار (میلیون ریال)	درصد پیشرفت	مجری
۱	مدل آبهای زیرزمینی	۱۳۷۹-۱۳۸۲	۴۴۲	۱۰۰	مشاور آب ورزان
۲	طرح نظارت بر حفاریها	۱۳۷۹-۱۳۸۲	۴۳۳	۱۰۰	مشاور پویاب
۳	مطالعات جلب مشارکت	۱۳۷۹-۱۳۸۲	۵۴۰	۱۰۰	مشاور آب ورزان
۴	طرح نظارت بر مزارع نمونه	۱۳۷۹-۱۳۸۲	۵۷۳	۱۰۰	مشاور آب ورزان
۵	مرحله دوم آبیاری زهکشی	۱۳۷۹-۱۳۸۲	۷۸۱	۱۰۰	مشاور آب ورزان
۶	مطالعات حبله رود جنوبی	۱۳۷۸-۱۳۸۲	۹۸۷	۱۰۰	مشاور رویان
			۳۷۵۶		
جمع کل					

آموخته ها

❖ محور اصلی توسعه منابع انسانی است و توانمند کردن منابع انسانی و استفاده از قابلیت‌ها و توانمندی‌های این سرمایه عظیم، می‌تواند مشکلات را حل و یک توسعه متوازن و متعادل را به دنبال داشته باشد.

❖ اعتقاد قلبی دست‌اندرکاران پروژه شرط اولیه موفقیت می‌باشد.

❖ نیروی متخصص معتبر مهمتر از تخصیص اعتبار است.

❖ روستائیان معلم هستند و باید دانش بومی آنها را فرا گرفت.

❖ توانمندسازی زنان روستایی رمز توسعه روستایی است.

❖ تصمیم‌گیری پائین به بالا، موثر و پایدار است.

❖ رویکرد جامع‌نگر، لازمه حفظ منابع طبیعی است.

❖ وام‌های کم و کوتاه‌مدت مشکل گشای محرومین و تامین‌کننده اهداف منابع طبیعی است.

مسایل و چالشهای سکونتگاههای روستایی

- رویکردهای نقطه ای به نظام سکونتگاهی و بی توجهی به رویکردهای پهنه ای و شبکه ای برای ایجاد هم افزایی و تکمیل کنندگی در محیط محلی؛
- **ساختار اقتصادی محلی ضعیف و فقدان تکمیل کنندگی عملکردی؛**
- ضعف زیرساخت های مرتبط با توسعه فعالیت های اجتماعی – اقتصادی و کالبدی نواحی روستایی؛
- **تخریب محیط زیست و چشم اندازهای طبیعی در محیط محلی؛**
- ضعف مشارکت جویی روستاییان و فقدان ظرفیت های نهادی برای ایجاد توانمندسازی در فرایند برنامه ریزی؛ تغییرات شدید کاربری اراضی کشاورزی در برخی نواحی روستایی کشور؛
- **نابرابری و عدم توازن در برخورداری سکونتگاههای روستا-شهری؛**
- بی نظمی در آرایش فضایی سکونتگاه ها و نابرابری و بی عدالتی در سطوح محلی و منطقه ای؛
- **نبود چارچوب مناسب مدیریت کارآمد توسعه پایدار در نواحی روستایی؛**
- از هم گسیختگی اجتماعی و تضعیف سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی؛
- و ...

پیامد مسائل و چالش های سکونتگاههای روستایی

- تضعیف نقش پذیری روستاها در توسعه ملی؛
- کاهش سطح درآمد و افزایش فقر روستایی؛
- عدالت توزیعی و رویه ای نامناسب برای ساکنان؛
- تداوم روند مهاجرت های روستا - شهری؛
- گسترش حاشیه نشینی در پیرامون شهرها؛
- کاهش امنیت غذایی؛

...

تجربیات نظری – مطالعاتی در بنیاد مسکن

- سطح‌بندی روستاهای کشور (در مقابل تجمیع روستایی)
- استقرار بهینه روستاهای پراکنده استان کهگیلویه و بویر احمد
- ساماندهی فضایی روستاهای کشور
- مکان‌گزینی و مکانیابی سکونتگاههای روستایی

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، استقرار بهینه روستاهای پراکنده کهگیلویه و بویراحمد، معاونت عمران روستایی، ۴ جلد، تهران، ۱۳۷۳:

هدف اصلی از مطالعات استان کهگیلویه و بویراحمد:

« مکانیابی بهینه نقاط روستایی، بر اساس امکانات بالقوه و بالفعل مورد نیاز برای توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها، ایجاد سلسله‌مراتبی منطقی و شبکه‌ای نسبتاً منظم و کارآمد از این سکونتگاهها، به‌دور از نابرابریهای شدید مکانی- فضایی و بهره‌گیری منطقی از امکانات طبیعی- اکولوژیک، همراه با ترغیب و ایجاد امکانات اشتغال روستایی»

(جلد ۱، ص ۴).

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، استقرار بهینه روستاهای پراکنده کهگیلویه و بویر احمد، معاونت عمران روستایی، ۴ جلد، تهران، ۱۳۷۳:

مسأله اصلی در مطالعات کهگیلویه و بویر احمد، در کنار سایر مسایل، واریسی علمی و عملی این واقعیت بود که:

- ۱- شکل‌گیری روستاهای کوچک و پراکنده در بعضی مناطق کشور، از جمله کهگیلویه و بویر احمد، تحت تاثیر کدام عوامل و نیروها صورت می‌پذیرد؟
- ۲- شبکه سکونتگاهی در مقیاس کلان و خرد در این گونه مناطق از چه ویژگی‌هایی برخوردار است؟
- ۳- اهمیت این گونه روستاها در فعالیتهای تولیدی کشور کجاست؟
- ۴- نیازهای خدماتی آنها کدام است؟ و بالاخره،
- ۵- چگونه می‌توان با "استقرار بهینه" این گونه سکونتگاهها، شبکه سکونتگاهی را در سطح منطقه، نواحی، منظومه‌ها و مجموعه‌های روستایی ساماندهی نمود؟

(جلد ۱، ص ۴).

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سطح بندی روستاهای کشور،
معاونت عمران روستایی، گزارش نهایی، تهران، ۱۳۷۵

ثمربخشی هرگونه راهبرد توسعه روستایی و از میان برداشتن یا تعدیل فاصله موجود میان عرصه‌های شهری و روستایی، منوط به سطح بندی روستاها براساس قابلیت‌ها و امکانات مکانی- فضایی و نیازهای آنها در قالب یک نظام سکونتگاهی یکپارچه و همسواست."

برپایی یک شبکه سلسله مراتبی از مکانهای مرکزی که به نحوی بارز و مکمل با یکدیگر در ارتباط متقابل باشند، می‌تواند نه تنها در خدمت برنامه‌های توسعه شهری باشد، بلکه از طریق اتصال منظم سکونتگاههای روستایی به مراکز شهری و همچنین تسهیل خدمات‌رسانی و ترغیب بازاریابی محصولات کشاورزی و مبادله کالایی و خدماتی، به اصلاح پیوندهای شهری- روستایی نیز یاری رساند.

بدین ترتیب، بر مبنای تخصصی بودن (یا شدن) کارکردها و کیفیت و دامنه فضایی ارایه خدمات، معیار اساسی ارزیابی هر یک از مراکز در سطوح مختلف عبارت خواهد بود از جایگاه کارکردی و سهمی که هر یک از نقاط (یا سطوح) در برآوردن نیازهای اساسی تولیدکنندگان و مصرف کنندگان یک پهنه روستایی بر عهده می‌گیرند.

(گزارش نهایی، طرح مساله)

طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی

طرح توسعه منظومه های روستایی

طرح توسعه منظومه روستایی، طرحی است که به منظور **توسعه یکپارچه، هماهنگ، فراگیر و پایدار سکونتگاههای روستایی** از طریق انتظام فضایی منظومه در قالب **شبکه های محلی** و ناحیه های و با تاکید بر روابط و پیوندهای روستایی- شهری تدوین شده است. افزون بر این، محتوای این طرح بر ترغیب حکمروایی محلی از طریق مشارکت مردمی و تقویت فعالیتها، روابط و مناسبات کارآمد اجتماعی- اقتصادی واحدهای سکونتگاهی منظومه، هم به لحاظ درونی و بین سکونتگاهی و هم از نظر برونی و بین منظومه ای تاکید می‌ورزد.

تعریف طرح

این سند با توجه به اصول و خروجی ها، به منظور دست یابی به توسعه منظومه های روستایی، از **«ماهیتی راهبردی- اجرایی»** برخوردار است.

ماهیت طرح

<p>طرح توسعه منظومه روستایی بر اساس بند ح ماده ۱۹۴ قانون برنامه پنجم توسعه و ماده ۲۷ و اسناد تفصیلی قانون برنامه ششم توسعه، در ذیل طرح آمایش استان و سایر طرحهای فرادست تهیه می‌شود. این طرح به لحاظ جایگاه، طرح فرادست طرحهای نقطه ای روستایی و طرحهای دیگر (اعم از موضعی و موضوعی) در سطح منظومه قلمداد می‌گردد.</p>	<p>جایگاه طرح</p>
<p>محدوده طرح توسعه منظومه روستایی، قلمرو تقسیمات سیاسی یک یا چند بخش است.</p>	<p>محدوده مطالعاتی طرح</p>

مبانی و الزامات طرح توسعه منظومه های روستایی

- توسل به پارادایم فضایی و بهره‌گیری از روشها و فنون برنامه‌ریزی فضایی [آمایشی] در عوض تاکید بر رویکرد بخشی؛
- تاکید بر ابعاد کالبدی - فضایی توسعه، در کنار توجه به ابعاد فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی - سیاسی؛
- توجه به تفاوتها و تنوع ناحیه‌ای و منطقه‌ای در سطح کشور و تاکید بر توسعه شبکه های محلی و ناحیه‌ای؛
- تاکید بر رویکرد نظاموار (سیستمی) در برنامه‌ریزی توسعه شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای؛
- پیوستگی مسایل روستاها و شهرها و ضرورت برنامه ریزی توسعه یکپارچه روستایی - شهری؛
- تاکید بر شیوه‌ها و فنون مشارکت‌جویانه در مطالعه وضع موجود و تبیین نیازها و تقاضاها در برنامه‌ریزی در مقیاس محلی و ناحیه‌ای؛
- عنایت ویژه به تقسیم کار فضایی بین سکونتگاههای روستایی و شهری و تبیین جایگاه هر یک در نظام سکونتگاهی؛
- اصلاح جریانهای مختلف، از جمله جریان افراد، نوآوری، سرمایه، تولیدات، بین مراکز روستایی و کانونهای شهری؛
- کوشش در راستای اصلاح روابط روستاها با شهرها و تاکید بر تقویت پیوندهای روستایی - شهری در قالب شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای؛
- توجه به جایگاه و نقش نهادها و دستگاههای رسمی و ضرورت یکپارچگی در برنامه‌ریزی و پیشبرد امور عمرانی و توسعه‌ای.

الف) هدف اصلی طرح، پیشرفت منظومه روستایی مبتنی بر اصول برنامه ریزی فضایی توسعه پایدار است.

ب) اهداف فرعی طرح به شرح زیر است:

- بهره برداری سازگار و پایدار از منابع طبیعی-اکولوژیک محدود؛
- تقویت شبکه تعاملات اجتماعی؛
- تقویت مشارکت ذی‌مدخلان در فرایند توسعه منظومه؛
- تقویت اقتصاد محلی در پیوند و همگرایی با توسعه منطقه ای و ملی؛
- انتظام فضایی شبکه ای منظومه هماهنگ با منظومه های مجاور(با نگاه یکپارچه به شهر و روستا)؛
- تدوین چارچوبهای لازم برای مدیریت کارآمد پیشرفت منظومه روستایی؛

**اهداف طرح
توسعه منظومه
های روستایی**

اصول برنامه ریزی توسعه منظومه روستایی

- عدالت ساختاری و روبه‌ای
- عدالت توزیعی

ویژگیهای طرح توسعه منظومه روستایی

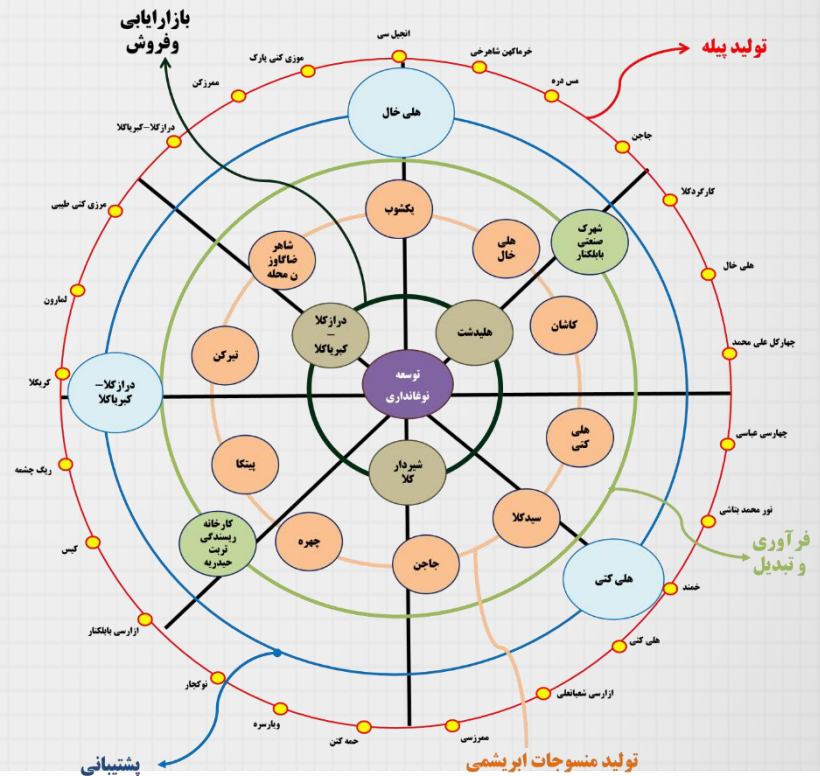
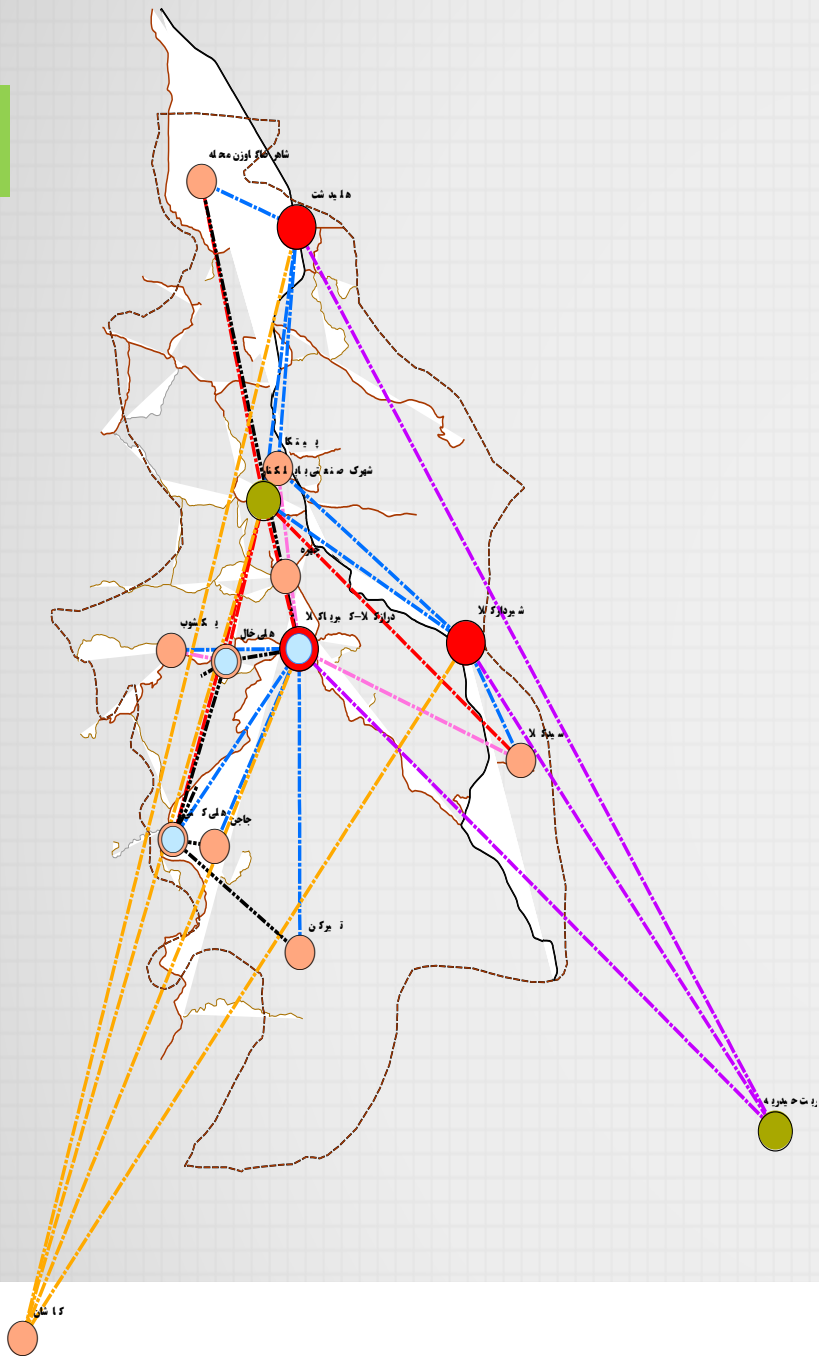
طرح توسعه منظومه	طرحهای موجود
برنامه ریزی مشارکتی و محلی	برنامه ریزی متمرکز از بالا به پایین
روابط افقی و عمودی	روابط عمودی
شبکه ای	سلسله مراتبی
توسعه یکپارچه	بخشی نگری (توسعه تک ساحتی)
کنشگران محلی	دستگاهها و سازمانهای دولتی
پهنه ای (نقاط شهری، روستایی و نقاط فعالیت)	نقطه ای (تک روستا)
عدالت فضایی (کاهش فقر، تبعیض، توزیع قدرت و...)	عدالت توزیعی و رویه ای
رویکرد شبکه منطقه ای	نظریه قطب رشد
فراگیر (زنان، جوانان، تمام اقشار)	قشر خاص (صاحب نفوذ) روستایی
انسجام و هماهنگی عملکردی	تفرق عملکردی زمانی
پیوند	رابطه
تاکید بر ظرفیتهای درونی (توسعه درونزا)	تمرکز بر منابع بیرونی (توسعه برونزا)
نقش پذیری تمامی سکونتگاهها	تمرکز بر روستاهای بزرگ
مزیت های رقابتی (شکل گیری زنجیره عرضه و ارزش)	ضعف یافتان تکمیل کنندگی عملکردی مبتنی بر مزیت های نسبی

شرح خدمات طرح توسعه منظومه روستایی

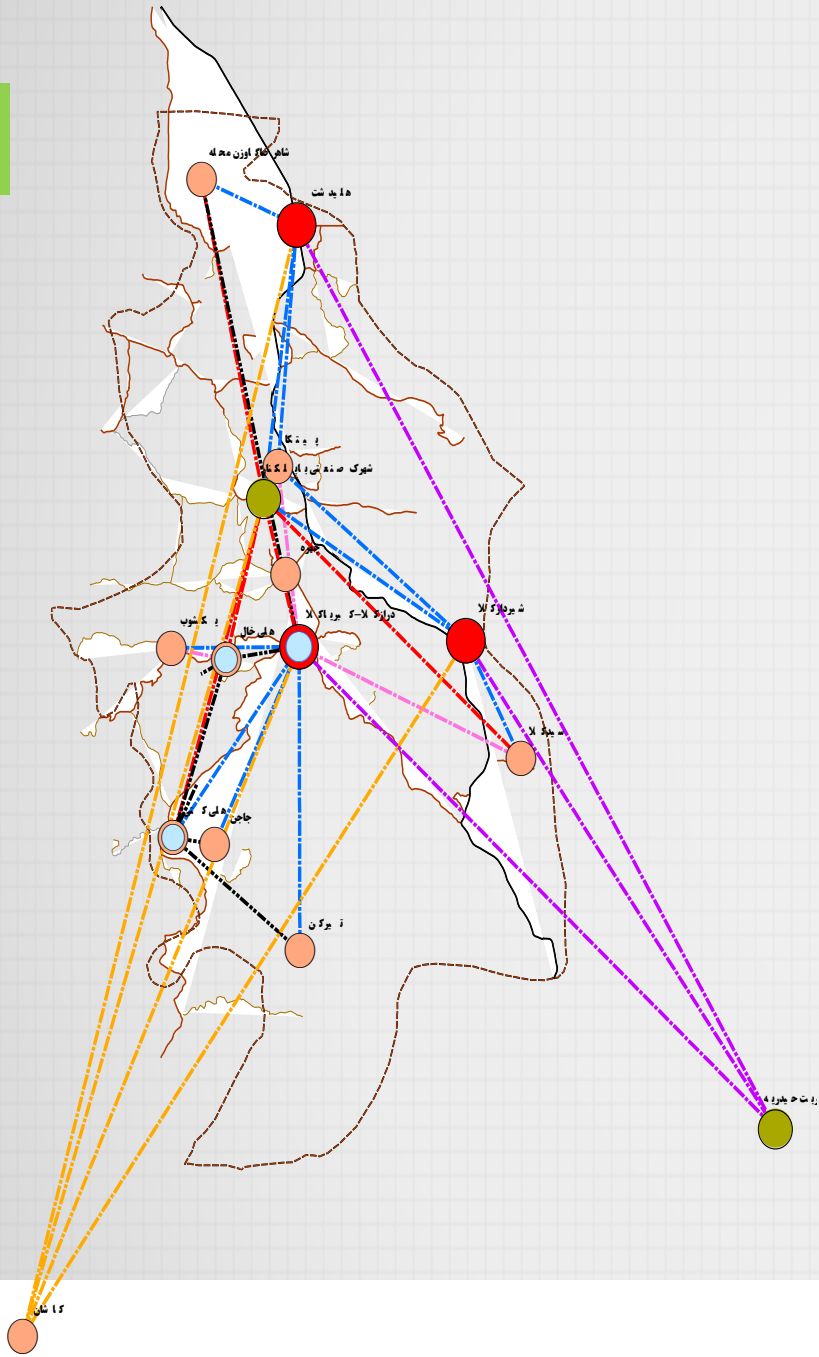

فصل نخست: شناخت و تحلیل ویژگیهای ساختاری – کارکردی منظومه

بخش دوم: برنامه ریزی فضایی

فصل نخست:
شناخت و تحلیل ویژگیهای ساختاری - کارکردی منظومه

موقعیت منظومه شناسایی مسائل کلیدی منظومه از نگاه جامعه محلی

ویژگیهای ساختاری و عملکردی نظام محیطی - بوم‌شناختی

- ۱-۲-۱- ساختار زمین و اشکال ناهمواری
 - ۲-۲-۱- ویژگیهای آب و هوایی با تاکید بر آسایش اقلیمی
 - ۳-۲-۱- ویژگیها و قابلیت‌های منابع آب سطحی و زیرزمینی
 - ۴-۲-۱- خصوصیات و پراکنش انواع خاکها و قابلیت استفاده از اراضی
 - ۵-۲-۱- خصوصیات و پراکنش پوشش گیاهی و قابلیت استفاده از آنها
 - ۶-۲-۱- عرصه‌های باارزش زیست‌محیطی (حفاظت‌شده و قابل حفاظت)
 - ۷-۲-۱- سوانح طبیعی (زلزله، سیل، طوفان، خشکسالی و ...)
 - لرزه خیزی (زلزله، رانش، لغزش و ...)
 - جریان و شدت بادهای و عوارض آن
 - جریان رواناب سطحی و سیل
 - خشکی و خشکسالی
 - شناسایی سکونتگاههای واقع در محدوده سوانح و خطرات طبیعی
- ۱-۲-۸- مسایل زیست‌محیطی
 - نحوه دفع فاضلاب، هرز آب و هدایت رواناب
 - دفع زباله
 - بهداشت محیط
 - نحوه برخورد و حفاظت از منابع طبیعی
 - ۱-۲-۹- پوشش زمین
 - ۱-۲-۱۰- پهنه‌بندی محیطی - بوم‌شناختی منظومه
 - جمع‌بندی: تدوین قابلیت‌ها و محدودیت‌های محیطی - بوم‌شناختی منظومه

ویژگیهای نظام کالبدی

- ۱-۳-۱- تعداد، وسعت و پراکنش مکانی سکونتگاهها (اعم از شهری و روستایی)
- ۲-۳-۱- شبکه ارتباطی درون منظومه‌ای (بین سکونتگاههای منظومه) و برون منظومه‌ای
- ۳-۳-۱- کمیت و کیفیت کاربریهای مختلف در سطح منظومه (شامل: کاربری مسکونی، کشاورزی، صنعتی، خدماتی، شبکه راهها و سایر کاربریها)
- ۴-۳-۱- پراکنش و کیفیت خدمات و تسهیلات در وضع موجود
 - ۱-۴-۳-۱- زیرساختها
 - ۲-۴-۳-۱- خدمات عمومی (شامل: خدمات آموزشی، بهداشتی-درمانی، ارتباطی و حمل و نقل، رفاهی-فراغتی و...)
 - ۳-۴-۳-۱- خدمات پشتیبانی
- ۵-۳-۱- پهنه‌بندی کالبدی منظومه

جمع‌بندی: تدوین قابلیت‌ها و محدودیت‌های کالبدی منظومه

ساختار و عملکرد اجتماعی-فرهنگی

- ۱-۴-۱- ساختار و ترکیب جمعیت (در سطح سکونتگاه و منظومه)
 - ۱-۱-۴-۱- ساختار سنی و جنسی
 - ۲-۱-۴-۱- رشد جمعیت (نرخ رشد، میزان باروری، مرگ و میر و مانند آن)
 - ۳-۱-۴-۱- تحرک جمعیت و مهاجرت
- ۲-۴-۱- ساختارهای آموزشی (در سطح سکونتگاه و منظومه)
 - ۱-۲-۴-۱- امکانات آموزش تحصیلی، مذهبی و حرفه‌ای
 - ۲-۲-۴-۱- سطح آموزش و سواد (با تاکید بر ساختهای سنی و جنسی)
- ۳-۴-۱- مهارت‌های فردی و گروهی در سطح سکونتگاهها و منظومه

- ۴-۴-۱- طایفه‌بندی سطح سکونتگاههای منظومه
 - ۵-۴-۱- روابط و مناسبات فردی و گروهی (در سطح سکونتگاه و منظومه)
 - ۱-۵-۴-۱- مشارکت و همیاری
 - ۲-۵-۴-۱- اعتماد جمعی
 - ۳-۵-۴-۱- انسجام اجتماعی در سطح روستاها
 - ۶-۴-۱- ارزشها، باورها و هنجارهای دینی-مذهبی
 - ۷-۴-۱- پهنه‌بندی اجتماعی-فرهنگی (با تاکید بر همگرایی و واگرایی)
- جمع‌بندی: قابلیت‌ها و محدودیت‌های ساختار اجتماعی-فرهنگی

ساختار و عملکرد اقتصادی

۱-۵-۱- منابع اقتصادی منظومه و روستاهای آن

۱-۵-۱-۱- منابع طبیعی تولید (آب، خاک و ...)

۱-۵-۱-۲- کیفیت و کمیت منابع انسانی (سطح اشتغال، نیروی کار، مهارت‌ها و ...)

۱-۵-۱-۳- منابع انرژی و سوخت

۱-۵-۱-۲- مالکیت عوامل تولید

۱-۵-۱-۳- ساختار تولید و تاسیسات تولیدی

۱-۵-۱-۴- فعالیتهای اقتصادی (در سطح سکونتگاه و منظومه)

۱-۵-۱-۴-۱- فعالیتهای تولید کشاورزی (شامل زراعت، باغداری، دامپروری و ...)

۱-۵-۱-۴-۲- فعالیتهای تولید صنعتی (شامل صنایع کارگاهی، صنایع دستی، صنایع کارخانه‌ای و ...)

۱-۵-۱-۴-۳- دامنه و شکل فعالیتهای خدماتی (شامل حمل و نقل، بازرگانی، گردشگری و ...)

۱-۵-۱-۴-۴- پهنه‌بندی فعالیتهای اقتصادی در سطح سکونتگاههای منظومه

۱-۵-۵- بازار و بازاریابی تولیدات

۱-۵-۵-۱- فنون بازاریابی و دسترسی به بازار

۱-۵-۵-۲- سازوکارهای حاکم بر بازار

۱-۵-۶- سرمایه‌گذاری و تسهیلات مالی

۱-۵-۶-۱- منابع تامین سرمایه (رسمی و غیررسمی)

۱-۵-۶-۲- حجم و دامنه سرمایه‌گذاری (با تاکید بر قابلیت‌ها و موانع)

۱-۵-۶-۳- ظرفیتهای و مسایل دسترسی به منابع مالی و تامین سرمایه

۱-۵-۷- توان و ظرفیت‌های کارآفرینی

۱-۵-۸- زنجیره عرضه و ارزش فعالیتهای اقتصادی

۱-۵-۹- پهنه‌بندی اقتصادی

جمع‌بندی: قابلیت‌ها و محدودیتهای فعالیتهای اقتصادی

ساختار و عملکرد سیاسی-مدیریتی

- ۱-۶-۱- نهادهای رسمی مدیریت محلی
- ۲-۶-۱- نهادهای غیر رسمی مدیریت محلی (مردم نهاد)
- ۳-۶-۱- افراد موثر در مدیریت محلی
- ۴-۶-۱- شبکه روابط مدیریتی سازمان ها دولتی، نهادهای رسمی و غیر رسمی در سطح منظومه
- ۵-۶-۱- همگرایی و واگرایی سیاست های فرابخشی و بخشی توسعه در منظومه

جمع‌بندی: قابلیت‌ها و محدودیت‌های مدیریتی

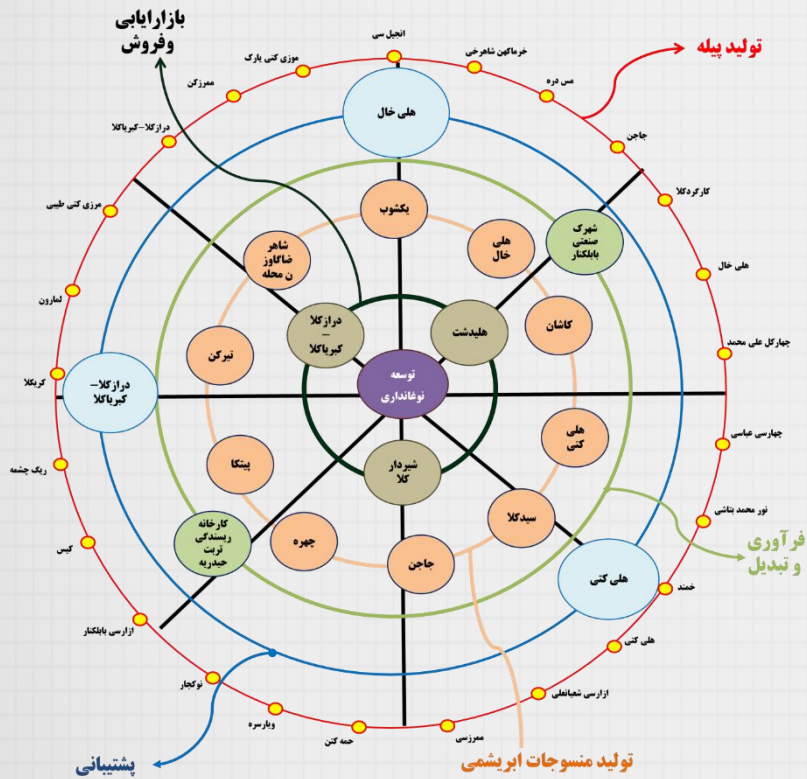

ساختار و عملکرد نظام فضایی شبکه سکونتگاهی منظومه

اجزای تشکیل دهنده شبکه سکونتگاهی	۱-۸-۱
ساختار فضایی منظومه	۲-۸-۱
جریانهای فضایی منظومه	۳-۸-۱
جریان افراد	۱-۳-۸-۱
جریان محصول (تولید)	۲-۳-۸-۱
جریان کالاها و خدمات	۳-۳-۸-۱
جریان سرمایه	۴-۳-۸-۱
جریان اطلاعات و نوآوری	۵-۳-۸-۱
پیوندهای فضایی	۴-۸-۱
کارکرد و سازمان فضایی منظومه	۵-۸-۱
سلسله مراتب کارکردی شبکه سکونتگاهی	۱-۵-۸-۱
فعالیت ها و روابط درون منظومه ای	۲-۵-۸-۱
فعالیت ها و روابط برون منظومه ای (در سطح منظومه های همجوار و ناحیه)	۳-۵-۸-۱
سازمان فضایی وضع موجود منظومه	۴-۵-۸-۱

جمع بندی: قابلیتها و محدودیتهای ساختار و سازمان فضایی منظومه (با تاکید بر سامان پذیری منظومه)

بخش دوم: برنامه ریزی فضایی

جایگاه منظومه در برنامه‌ها و طرحهای فرادست

۱-۲- جایگاه منظومه در برنامه‌ها و طرحهای فرادست

۱-۱-۲- طرحهای آمایش و توسعه استان

۲-۱-۲- طرحهای جامع و توسعه شهرستان

۴-۱-۲- سایر طرحها

۵-۱-۲- بازنگری در جایگاه منظومه در برنامه‌ها و طرحهای فرادست (بر مبنای مطالعات بخش

نخست و ضرورت‌های زمانی - مکانی)

تحلیل قابلیتها و محدودیتها و شناسایی عوامل و نیروهای ساختاری - کارکردی مؤثر بر توسعه منظومه

۲-۲- تحلیل قابلیتها و محدودیتها و شناسایی عوامل و نیروهای ساختاری - کارکردی مؤثر بر توسعه

منظومه

۱-۲-۲- محیطی-اکولوژیک

۲-۲-۲- اجتماعی-فرهنگی

۳-۲-۲- اقتصادی

۴-۲-۲- کالبدی

۵-۲-۲- ساختار و سازمان فضایی

۶-۲-۲- مدیریتی

جمع‌بندی: تحلیل اثرگذاری و اثرپذیری و تعیین عوامل و نیروهای کلیدی منظومه

برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار منظومه

- ۳-۲- برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار منظومه
- ۳-۲-۱- تبیین اصول نظری، فرایند و چارچوب عملی برنامه‌ریزی توسعه هماهنگ و پایدار منظومه
- ۳-۲-۲- تدوین اهداف عملی برنامه‌ریزی توسعه هماهنگ و پایدار منظومه
- ۳-۲-۳- راهبردها و سیاستهای اجرایی برنامه‌ریزی توسعه منظومه (فرابخشی و بخشی)

طراحی و دستاوردهای برنامه توسعه هماهنگ منظومه (برنامه پیشنهادی)

۲-۴-۱- ساختار و سازمان فضایی منظومه (چشم انداز آتی)

- ۱-۴-۱- تعیین نقش و عملکرد سکونتگاههای منظومه
- ۲-۴-۱- تعیین الگوی پراکنش فضایی جمعیت
- ۲-۴-۱-۳ تعیین الگوی پراکنش فضایی فعالیتهای اقتصادی
- ۲-۴-۱-۴ تعیین الگوی پراکنش فضایی خدمات
- ۲-۴-۱-۵ طراحی شبکه ارتباطی
- ۲-۴-۱-۶ کاربری اراضی پیشنهادی
- ۲-۴-۱-۷ سازمان فضایی پیشنهادی منظومه

۲-۴-۲- طرحها و پروژههای پیشنهادی

- ۲-۴-۱- طرحها و پروژههای محیطی-بوم شناختی
- ۲-۴-۲- طرحها و پروژههای کالبدی
- ۲-۴-۳- طرحها و پروژههای اجتماعی-فرهنگی
- ۲-۴-۴- طرحها و پروژههای اقتصادی
- الف) طرحها و پروژههای کشاورزی (زراعی، باغی، دامی، نوغانداری، زنبورداری، صیادی، پرورش ماکیان و...)
- ب) طرحها و پروژههای صنعتی (با تاکید بر صنایع تبدیلی)
- ج) طرحها و پروژههای خدماتی

۲-۴-۳- ارزیابی و انتخاب طرحهای اثربخش خرد (کسب و کارهای خرد) و متوسط

- ۲-۴-۳-۱- ارایه طرحها و پروژههای اثربخش
- ۲-۴-۳-۲- الزامات موثر بر انتخاب پروژههای اثربخش
- الف) الزامات زیست محیطی
- ب) الزامات اجتماعی - فرهنگی
- ج) الزامات اقتصادی
- د) الزامات کالبدی-فضایی
- ه) الزامات مدیریتی - نهادی (بررسی ارتباط و سازگاری با طرحهای فرادست)
- ۲-۴-۳-۳- ارزیابی و انتخاب طرحها و پروژههای اثربخش دارای اولویت
- ۲-۴-۳-۴- تعیین زنجیره عرضه و ارزش طرحها و پروژههای منتخب اقتصادی
- ۲-۴-۳-۵- ارزیابی و انتخاب کسب و کارهای خرد
- ۲-۴-۳-۶- ارزیابی همسویی اقدامات اجرایی با اهداف، راهبردها و سیاستهای و سازمان فضایی پیشنهادی طرح

ادامه - طراحی و دستاوردهای برنامه توسعه هماهنگ منظومه (برنامه پیشنهادی)

۲-۴-۵- نحوه اجرا و مدیریت طرح (با تاکید بر بسته های اجرایی و کسب و کارهای متوسط در سطح منظومه و روستا)

۲-۴-۵-۱- تعیین نحوه اجرای طرح (سازوکار اجرای طرح با تاکید بر اجرای مشارکتی)

□ الف) شناسایی کنشگران رسمی، مردم نهاد، خصوصی و ...

□ ب) نهادسازی مبتنی بر کنشگران موثر در سطح منظومه و روستاها (ترجیحا مبتنی بر ساختارهای حقوقی موجود)

□ ج) تعیین ارکان نهادها

۲-۴-۵-۲- مأموریتها و اقدامات مشارکتی در اجرای طرحها و پروژه ها (مبتنی بر ارکان نهادها)

۲-۴-۵-۳- تعیین شبکه روابط درونی و بیرونی نهاد با سازمانها و ...

۲-۴-۵-۴- نحوه توانمندسازی نهادها

۲-۴-۵-۵- ارایه مدل سازمانی نهادها (مبتنی بر بندهای قبلی)

۲-۴-۴- ارایه بسته های اجرایی و ارزیابی دستاوردها و پیامدهای طرحها و پروژهها

۲-۴-۴-۱- اولویتهای اجرایی طرحها و پروژهها

□ الف) تهیه بسته های اجرایی طرحها و پروژه های اثربخش متوسط

□ ب) تهیه بسته های اجرایی طرحها و پروژه های اثربخش خرد (کسب و کارهای کوچک)

۲-۴-۴-۲- توزیع فضایی نوع و حجم اعتبارات طرحها و پروژهها

۲-۴-۴-۳- دستاوردها و پیامدهای اجرای طرحها و پروژهها (در ابعاد مختلف محیطی - اکولوژیک، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، کالبدی، روابط و پیوندهای بین سکونتگاهی)

نظام ارزیابی و پایش (نظارت و بازنگری)

۲-۴-۶-نظام ارزیابی و پایش (نظارت و بازنگری)

۲-۴-۶-۱-تعیین معیارها و شاخص های پایش اهداف، راهبردها و سیاست های

طرح توسعه منظومه

۲-۴-۶-۲-طراحی فرم های ارزیابی و پایش (فرابخشی و بخشی)

۲-۴-۶-۳-طراحی و تدوین چارچوب گزارش ارزیابی و پایش (فرابخشی و

بخشی)

۲-۴-۶-۴-تعیین سازوکار نقش پذیری کنشگران محلی (خبرگان روستایی،

نهاد های غیردولتی، و ...)

۲-۴-۶-۵-تعیین کنشگران اصلی دریافت کننده گزارش بر اساس نظام

همکاری و هماهنگی اقدام و اقدامات پشتیبان

۲-۴-۶-۶-طراحی مدل ارزیابی و پایش (مبتنی بر بندهای قبلی)

افق‌های برنامه‌ریزی

اهداف کلان و خرد توسعه در سه افق تدوین می‌شوند.

- **کلان و بلند مدت توسعه (۱۰ ساله)**
- **میان مدت (۲ برنامه ۵ ساله)**
- **کوتاه مدت (برنامه و بودجه یکساله)**

سنراوار آینه بهتری چواندیشه شد ماه مهمتری

